

Norsk ull er verdifULL

Norsk sauehold byr på et stort mangfold av raser og farger, men også ulike typer ull. Potensialet for bedre utnytting er stort.

Siv Heia Uldal, fagansvarlig ull, Animalia

Norsk kvit sau (NKS) er den desidert mest utbredte sauerasen her til lands. Den har det vi kaller crossbredull. Ull fra crossbredraser er det vanligste. Denne typen ull kjennetegnes ved at alle ullhårene er like lange, finfibret og har god spenst. Egentlig er crossbredull ren underull. Sauene mangler de lange, kraftige dekkhårene som andre saueraser har.

Crossbred mest ettertrakta

Generelt kan vi si at langhala sauer har crossbredull. Raser som blant annet dala, sjeviot og blæset sau produserer også crossbredull. Mesteparten av crossbredulla er hvit, men den kan også være farga, som hos raser som blæset sau og grå trønder.

Førsteklasses hvit crossbredull utgjør nær 30 prosent av ullmengden som klassifiseres på norske ullstasjoner. Det er også den ulltypen som i mange år har vært den mest populære blant norske industriaktører. Rundt halvparten av den beste crossbredulla foredles her til lands.

Slitesterk ull fra spælsauer

Spælsaurasene kjennetegnes av de korte halene. Disse rasene har også samme typen ull, med både bunnnull og dekkhår. Bunnnulla er kort, myk og finfibret, mens dekkhårene er lange, ganske grove, men veldig slitesterke, og med en fin glans. Tradisjonelt har spælull vært populært innen kunst og håndverk grunnet den

flotte glansen. I dag er det vel så mye slitestyrken som er spælullas fordel.

Den mest vanlige spælsauen er i dag moderne kvit spælsau. Norsk industri kjøper en del av denne ulla, og bruker det blant annet til strikkegarn og brodergarn.

De eldste norske sauerasene var

«Som et av få land gir Norge tilskudd til ull.»

SIV HEIA ULDAL

spælsauer. Fargene varierer fra helt hvite til brunt, grått og svart. Disse korthala rasene har de senere årene økt i popularitet. Ulla er likevel vanskeligere å omsette kommersielt da farga ull er vanskeligere å farge enn hvit ull. Flere av raselaga og andre aktører jobber aktivt med å finne nye bruksområder for denne ulla.

Pelssau selger

Pelssauen er en krysning mellom det svenske gotlandsfåret og blågrå spælsau. Dette kunne gitt en ulltype ikke ulik spælull, men gjennom bevisst avlsarbeid har man avlet fram en sau med kun dekkhår, ikke bunnnull. Ulla til pelssauen er ikke kruset som hos crossbredrasene, eller glatte som hos spælsauen. Den har lokker, kombinert med glansen fra spæl-

... og ulla vår

Dette er en av to tilleggstekster til serien Sauene våre, om norske saueraser, som vi trykket før sommeren. Serien er et samarbeid mellom raselagene, Fagtjenesten for ull i Animalia, og Bondevennen.

sauulla. Pelssauen er også den rasen i Norge hvor ullkvaliteten (pelskvaliteten) har vært sterkest vektlagt i avlsarbeidet.

Skinnefellene fra pelssau har i en årrekke vært svært etterspurt og oppnådd gode priser. Relativt nytt er det at også strikkegarn av ull fra pelssau har blitt svært populært. Førsteklasses ull av pelssau utgjorde i 2020 20 tonn av den totale ullmengden som ble klassifisert på norske ullstasjoner. Mengden har doblet seg de fem siste årene. All førsteklasses pelssauull blir i dag solgt til norske industriaktører.

16 ullklasser

Ulla som kommer inn på ullstasjonene sorteres av godkjente ullklassifisører. Ulla klassifiseres etter Norsk Ullstandard, som i dag har 16 klasser. Det er to viktige grunner til at ulla klassifiseres på denne måten. Den ene er tilskuddsordningen for ull, den andre er for at kjøper skal vite hva han eller hun betaler for.

Som et av få land gir Norge tilskudd til ull. Ordningen har vi hatt siden 1950-tallet. Tilskuddssatsen blir bestemt i Jordbruksforhandlingene og pengene blir utbetalt til bonden. For at man skal kunne beregne tilskuddet må ulla klassifiseres riktig.

De tre ulltypene, crossbredull, spælull, pelsull, blir igjen delt inn i klasser. Det skilles mellom farget og hvit ull, og førsteklasses og andreklasses ull. Førsteklasses hvit ull er best betalt, der-

Høg kvalitet:

God crossbredull skal være kruset og ha god spenst.

Marg

Marg er luftlommer i hårstrået som ser ut som kvite flekker eller tråder, flekkmarg eller heltrukket marg. Ull uten marg kan sammenlignes med eggnudler. Marg gjør hårstrået sprøere og gjør at det lettere kan ryke, ulla blir mindre slitesterk. Margholdig ull lar seg heller ikke lett farge.

Elegant: T.v. Pelsull har fine lokker og god glans.

Eksklusivt: T.h. Spælsau har lange dekkhår og kortere bunnull.

etter førsteklases farget ull. Svært marholdig ull, ull med mye vegetabiler (høy, flis, tistler, osv.) og filtet ull er vanskelig for ullstasjonene å få solgt. Denne ulla er heller ikke berettiget tilskudd. Derfor får bøndene lite betalt for denne typen ull.

Ved å klassifisere på denne måten vet også industrien hva de får når de kjøper ull fra ullstasjonene. Det aller meste av den norske ulla blir sendt til England for vasking. Mellom 20 og 30 prosent kommer i retur og blir solgt her hjemme. Ull som ikke blir solgt i det norske markedet selges internasjonalt. På denne måten kastes det svært lite ull fra ullstasjonene.

Vil øke verdien av norsk ull

Norsk ull er grovere enn merinoull, og

blir derfor lite brukt til ullundertøy. Men den er kjent som svært slitesterk og har flott spenst, noe som gir slitesterke produkter og klær som holder fasongen år etter år. Norsk ull brukes derfor til strikkegarn, ullpledd, bunadsstoffer, ullsoler og møbelstoff for å nevne noe.

Over hele Europa kastes eller brennes det enorme mengder ull hvert år. I mange land jobbes det derfor for å finne nye

bruksområder for ull. Det kan være som isolasjon i hus, som gjødsel og jordforbedring i hagesenter og plantasjer, som erstatning for bobleplast, som sko, eller nye bruksområder i tekstilbransjen.

Også her til lands jobbes det aktivt for å øke verdien av norsk ull, blant annet gjennom prosjektet VerdifULL, et samarbeid mellom NIBIO, Norsøk og Animalia.